त्यांनी शिर्डीस जाण्याची इच्छा प्रदर्शित केल्याबरोबर त्यांच्या मेहुण्यांनी त्यांना टांग्याची व्यवस्था करून दिली. व ते शिर्डीस आले. त्यावेळी मीही शिर्डीतच होतों. त्यांची माझी मशीदींतच गांठ पडली. मी त्यांना "आल्या सारखे एक दिवस रहा" म्हटलें परंतु टांगा लवकरच परत जावयाचा असल्याकारणानें त्यांना राहतां येईना; त्यांनीं परत जाण्याची इतकी उत्कट इच्छा दर्शविल्यावर आम्हीं बाबांच्याकडे गेलों व बाबांनीं त्यांना जाण्याला परवानगी दिली व अगदीं लवकर जा असें सांगितलें. ते एक मैल गेले नाहींत तोंच पाऊस सपाटून आला, परंतु चमत्कार हा कीं, ते मुळींच भिजले नाहींत व त्यांच्या अंगांत जरी एक सदरा व पांढरा आंगरखा इतकेंच होतें तरी थंडी वाऱ्यापासून सुद्धां बिलकूल त्रास झाला नाहीं.

(३५)

मी एकदां शिरडीस असतांना श्रीसद्गुरु साईबाबांनीं दोन प्रहरीं "प्रधान आले का" म्हणून विचारलें, मी 'आले नाहींत' म्हणून उत्तर दिलें, व त्यांना बोलवावयाचे काय म्हणून विचारलें. त्यावर बाबा "बरें" इतकेंच बोलले. ज्या दिवशीं बाबांनीं वरील प्रश्न विचारून प्रधानांचें स्मरण केलें त्या दिवशीं रा. रा. प्रधान मुंबईस हायकोर्टांत वकील लोकांच्या बसावयाच्या खोलीमध्यें एकाएकीं घेरी येऊन निचेष्ट पडले. निचेष्ट पडतां पडतां त्यांना बाबांचें स्मरण झालें. त्यांना असे निचेष्ट पडलेले पाहतांच इतर वकील मंडळी धांवत आली व त्यांनी सावध करण्याचा प्रयत्न चालविला. परंतु ते आपोआप सावध झाले. थोड्या वेळानें त्यांना मोटारनें घरीं पोंचवितों असें मंडळी म्हणूं लागली. परंतु तसें करण्याचें कारण नाहीं, मी आतां बरा आहे असें त्यांनींच मित्र मंडळीला आश्वासन दिलें व त्यांचे मित्र रामराव [illegible] व रामकृष्ण श्रीकृष्ण नवलकर यांनीं त्यांस रेल्वेनें घरीं नेलें. दुसरे दिवशीं बाळा शिंपी नांवाचा एक शिर्डीचा भक्त [illegible] श्रीसद्गुरु साईबाबांची उदी घेऊन गेला व मागेंही त्यांना बाबांनी आपली आभरण पाठविली होती असा मजकुराचें पत्र आलें. गुरु माउली भक्तांच्या संकट निवारणार्थ कशी धांव घेते, याचें हें एक उदाहरण आहे.

मोरेश्वर विश्वनाथ प्रधान.

रा. रा. वि. सी. सुव्हेरकर यांचें पत्र.

सन्मान्य रा. रा. अण्णा साहेब दाभोळकर यांचे सेवेसी-विनायक सिताराम सुव्हेरकर यांचा अनेकवेळां कृतानेक साष्टांग नमस्कार विज्ञापना. आपले कडील "श्री साईलीला" मासिक पुस्तकाचे अंक १ ते ४ बुक पोष्टानें आलें त्यांचा अंतःकरणपूर्वक स्वीकार करून श्री बाबांचें चरणीं शिरसाष्टांग नमस्कार घातला. पुस्तकांकडे अवलोकन करितां प्रत्येक अंकीं श्री सद्गुरु साईबाबांची मुर्ति अधिष्टित झालेली पाहून अत्यंत परमानंद झाला व प्रत्यक्ष बाबा मज गरीबास दर्शन देण्यास अतिशय कृपालोभ धरून माझें घरीं चालून आले अशी ह्या देहाची कायमची भावना झाली आहे. मला ते अंक घेऊन केव्हां वाचीन अशी उत्कंठा झाली व त्या प्रमाणें एकदां सर्व अंक घाईघाईनें वाचले तरी ते पुन्हां किती वेळा वाचावे लागतील वाचले जातील तरी मनाची तृप्ती होणार नाही असें झालें. मला श्रीसद्गुरू साईबाबा यांचा अनुभव आला व प्रथमारंभी काय घडलें ती हकीगत सादर करीत आहें; तिचा सानंद स्वीकार व्हावा व तींत योग्य ती आपले कडून दुरुस्ती होऊन महाराजांचे लीलेखालीं तिची मासिकाचे एकाद्या अंकांत प्रसिद्धि व्हावी.

सन १९१० (?) सालीं मी बांद्रें येथें एका ठाणे फारेष्ट डिव्हीजनचा हेडक्लार्क होतों. तेव्हां मी लोअर परेलहून बांद्रे येथें डेली प्यासेंजर ऑफीसला जाण्याकरितां येत असें. अशा वेळीं बांद्रे येथील माझी बरीच स्नेही मंडळीं श्री बाबांचे दर्शनास शिर्डीस जात व ते परत येत, तेव्हां बाबांची प्रासादिक उदी व दुसरे कांहीं जिन्नस आणीत व केव्हां केव्हां मला उदी व प्रसाद देत व कांहीं स्नेही मंडळी माझे कपाळींच उदी लावीत. मी जरी तिचा स्वीकार करीं तथापि माझे अज्ञानामुळें व अल्प समजुतीमुळें मी त्यांस म्हणत असें कीं, माझा ह्या गोष्टीवर कांहीं भरंवसा नाही. आणखी म्हणत असें कीं, बाबांनी माझे मनांत प्रेरणा केल्याशिवाय मी त्यांचे दर्शनास जाणार नाहीं. अशा स्थितीमध्यें माझे बरेच दिवस लोटले व पुष्कळ

भक्त मंडळी जाऊन बाबांच्या अतर्क्य लीलांचे वर्णन करूं लागून त्यामुळें मुंबई, वांद्रे, वसई, विरार, आगाशी, डहाणू, उंबरगाव इकडून बरीच मंडळी शिर्डीस दर्शनार्थ जाऊं लागली तथापि माझें मत जें ठाम होतें कीं, श्री बाबांनीं प्रेरणा केल्याशिवाय जावयाचें नाही तें कायमच होतें. परंतु कांही दिवसांनीं असा योग आला कीं, मला गुरुवारी उपोषण असतें अशा एका दिवशीं रात्रीं मी माझा नित्यक्रम आटोपून झोपी गेलों. सकाळी उठतांच अशी एकदम भावना उत्पन्न झाली कीं आज बाबांकडे जावयाचें. अगोदर पहाटेच्या प्रहरीं उपोषणामुळें कांहीं साक्षात्कार झाला तो कोणते स्वरूपांत झाला तो मात्र मला व्यक्त करतां येत नाहीं. सकाळीं उठून लागलाच चहा घेऊन तसाच सकाळचे आठ वाजतां वांद्रे येथें ऑफीसांत येऊन कांही महत्वाचें व जरूरीचे कागदांवर साहेबांच्या सह्या घेऊन ठेविल्या. त्यांस रजेचे विचारतांच "खरें आहे तुम्हांस ३।४ दिवसांची रजा दिली आहे, तावडतोब जाऊन या, चांगली गोष्ट आहे," असें ते म्हणाले इतकेंच नव्हे तर "मलाही नाशिकला एका नातेवाईकास भेटण्यास जावयाचें आहे तेव्हां मीही तुझे बरोबर येऊन आपण एकाच गाडीनें जाऊं" असें ते म्हणाले. घरी परत ११ वाजतां आलों कुटुंबास कळविलें कीं, "आज बाबांची प्रेरणा एकदम झाली आहे, मी दोनप्रहरचे गाडीला जाणार" तेव्हां जा म्हणून तावडतोब सांगितलें. तथापि लांबीचा पल्ला, तो प्रांत कधीं पाहिला नाहीं, सोबत कोणी नाहीं, ओळख नाहीं, थंडीचे दिवस इतक्या गोष्टी जरी कुटुंबाच्या म्हणण्या प्रमाणें खऱ्या होत्या तरी मनांत जी प्रे[illegible] झाली त्यामुळें असल्या गोष्टीकडे लक्ष न देतां एकदम गुरुवारचें पारणें सोडून निघालों. गाडींत बसलों व सकाळीं कोपरगावचे स्टेशनवर उतरलों. शीर्डीस जाण्याचा रस्ता तांगा वगैरे बद्दलची चौकशी करतो तों त्याच गाडींत माझे मित्र डॉक्टर मिस्तर आर. आर. चौबळ हे उतरले. दोघांची भेट होतांच दोघांनां श्री साईबाबांकडे जावयाचे असल्या कारणानें [illegible] आनंद झाला. श्री गोदावरीचे तीरावर गांवा [illegible] [illegible] [illegible] मित्र रा. [illegible] [illegible] हे येथें त्या [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] श्री [illegible] [illegible] आपला

आहे व त्यांतील पाहुणे मंडळी आपल्याकडे घेऊन ये. लागलाच टांगा त्यांचे बंगल्यावर आला व त्यांनीं आम्हांस पाहाताच त्यांस फारच आनंद झाला व "गंगा आली आळशावरी ॥ आळशी पळे दुरी दुरी" असें म्हणून लागलीच सामानसुमान उतरवून घेऊन येथेंच रहावें असा अत्याग्रह करूं लागले. अखेर चहा पाणी थोडा अल्प आहार करून त्यांस मोठ्या मिनतवारीनें कळविलें कीं, "आम्हीं श्री साईबाबांचे दर्शनाकरितां आलों आहोंत, आम्हाला फार लवकर गेलेंच पाहीजे, व आरतीचे वेळीं महाराजांचे दर्शन व्हावे अशी पूर्ण आशा धरून आम्ही आलों आहोंत तेव्हां आम्हांस रहातां येत नाहीं." नंतर त्यांचा निरोप घेऊन जों निघालों तों आरतीचे पूर्वीं अर्धा पाऊण तास आधीं येऊन पोहोंचलों व श्रीमंत काका साहेब दीक्षित ह्यांचे वाड्यांत उतरलों तेथें. त्यांचे दर्शनाचा लाभ झाला व सर्व व्यवस्था आमची त्यांनीच केली व लागलेंच आरतीस हजर झालों. श्रीचे दर्शन होतांच इतका आनंद झाला कीं तसा पूर्वीं कधींच झाला नव्हता. इतकेंच नव्हे तर बाबांचे पायावर डोकें ठेवतांच त्यांचे तोंडून निघालेले उद्गार ऐकून तर फारच आश्चर्यचकीत झालों. "तुला इकडे येण्यास माझी प्रेरणा तुझे मनांत व्हावयास पाहिजे होती नाहींरे" ह्या वरून माझें मनांत जी गोष्ट घोळत होती ती दर्शन होतांच सांगितली. या वरून बाबा पूर्ण अंतर्साक्षी आहेत अशी खात्री पटून मी पुन्हां साष्टांग नमस्कार घातला. तेव्हां मजकडे कृपादृष्टीनें अवलोकन करून माझें अंगावरून हात फिरवून साईबाबा मला ऊठ म्हणून म्हणाले. त्याच वेळीं डाक्टर चौबळ ह्यांनीही दर्शन घेतलें. ते व मी आरती नंतर आम्हांस पुण्यास जावयाचें होतें म्हणून आज्ञा घेण्यास गेलों होतों. त्या वेळीं श्री बाबांनी डाक्टरांस विचारलें कीं, "आमचा बांद्रें येथें भक्त आहे तो आपलें औषध घेत आहे त्याचा ताप कसा आहे तो बरा आहेना?" असा प्रश्न केला. चौबळ हे डाक्टर आहेत व ते बांद्रें येथें आहेत हें माहित नसतां त्याजपाशी आपले शिष्याची हकीगत बाबा विचारतात हें पाहून डॉक्टर ह्यांस फारच आश्चर्य वाटलें. तेव्हां श्री बाबा हे पूर्णावतारी आहेत अशी आमची त्यांनी खात्री करून दिली. ह्या प्रमाणें

प्रथम दर्शनाच्या लाभाचा अनुभव आला. ह्या वरून ते भक्तांचे पूर्ण कनवाळू होते व त्यांस प्रत्येकाचें मनोगत कळत असून त्याचा अनुभव बोलण्यांत दाखवीत. मी शिर्डीस जावयास निघते वेळीं माझ्या कुटुंबानी ज्या हरकती दाखविल्या होत्या त्या खऱ्या असें जरी मला प्रथमारंभीं वाटलें तरी कोणतीही अडचण न येतां दर्शनाचा लाभ झाला.

दुसरा अनुभव:— माझें कुटुंब नेहमी म्हणे कीं तुम्ही बरेच वेळ शिर्डीस जाऊन आलात एकदा मला घेऊन चला. म्हणून एकदां कुटुंब व दोन तीन मुलें घेऊन श्री बाबांचे दर्शनास गेलों. तेव्हां माझें कुटुंब दर्शनास गेल्यावेळीं जिकडे बऱ्याच स्त्रिया बसल्या होत्या त्यांत जाऊन बसल्या. बसतांच बाबांनी त्या सर्व स्त्रियांना एकाचे संसाराची दिनचर्या सांगितली ती माझे कुटुंबास इतकी पटली कीं,ती आणि आमच्या दिनचर्येत अणू एवढा फरक नव्हता त्यामुळें माझे 'कुटुंबास इतका आनंद झाला कीं, तो वर्णन करितां येणें शक्य नाहीं. व पुढें कसें वागावें ह्याचाही त्यांना पूर्ण उपदेश मिळाला. त्यांची बाबांवर भक्तिहि दृढ झाली; कांही झालें तरी बाबांना विचारा व ते सांगतील त्या प्रमाणें करा असें म्हणें, म्हणून एकदां एका मुलीचे लग्नाचे बाबतीत बाबांस विचारतां त्यांनीं सांगितलें कीं, "जी योजना करतां तीच उत्तम आहे व तेंच कायम होईल व ती मुलगी सुखानें नांदेल. त्याप्रमाणें मुली त्याच मुलास देण्याचें ठरवून ती आपले संसारी सुखानें नांदत असून उत्तम प्रकारचे सुखांत आज मितीस आहे. त्यावेळीं श्री बाबांनी तिचे मस्तकावर हस्त ठेवून तिला आशिर्वाद दिला होता त्याची मला आज पूर्ण आठवण आहे.

तिसरा अनुभव-एकदा मी शिर्डीस गेलों तो पंढरपुरचे रस्त्यानें जाऊन श्रीपांडुरंगाचे दर्शन घेऊन गेलों. त्यावेळीं तेथें पंढरपुराचे महाद्वाराजवळ एक पेढे मिठाई वगैरेचें दुकान होतें. मी त्या दुकानीं पेढे घेतांना दुकानदारास म्हटलें होतें कीं, "मला शिर्डी येथें श्रीसाईबाबांचें दर्शनास जावयाचें आहे तेव्हां त्यांचे पुढें ठेवण्याकरितां तुमच्याकडे जे अति उत्तम पेढे असतील त्यांतून मला शेर पेढे दे. त्यानें खरोखर उत्तम

आहेत व साईबाबांचे पक्के भक्त आहेत. ते इतर यात्रेकरू प्रमाणें नाहींत, पुढें श्रीमंत कै. नानासाहेब व मी तांग्यांत बसलों व आरतीचे वेळेस शिर्डीस जाऊन पोहचलों. आरती झाल्यानंतर बाबांचे पायीं डोकें ठेवतांच बाबा मजकडे पाहून ह्मणाले " कायरे नाना माझा पक्का भक्त आहे आणि तूं काय कच्चा आहेस ?" हें ऐकून मी मोठा चकित झालों कीं, मी जे श्री गोदावरीचें पात्रांत यात्रेकऱ्यांजवळ म्हटलें होते कीं, " नानासाहेब हे साईबाबांचे पक्के भक्त आहेत" त्याची चटकन् आठवण झाली. ह्या वरून श्रीबाबा अंतर्साक्षित्वाचा अनुभव पावलोपावलीं कसा दाखवित असत हें स्पष्टच होत आहे. शिवाय अनुभवामृत पाजून आपल्या भक्तांस अहंकार उत्पन्न होऊं देत नसत. " अहंकाराचा वारा न लागो राजसा ॥ माझ्या विष्णुदासा भाविकांसी ॥ ह्या श्री संत नामदेवाच्या वाणी प्रमाणें श्रीसाईबाबा भक्तांस गोष्टीचे रूपानें तऱ्हतऱ्हेचा प्रेमाचा उपदेश करीत असत.

ह्या प्रमाणें अनुभव येत येत आज पर्यंत श्रीबाबांच्या कृपेनें ह्या संसार सागरांत दिवस जात आहेत. संत चरण लागतां सहज ॥ वासनेचें बीज जळोनजाय ॥ ह्या श्री तुकारामांचे उक्ती प्रमाणें हें होत आहे.

आह्मी मात्र श्री संताचे चरणीं श्री तुकोबाचे खालील अभंगाप्रमाणें अंतःकरण पूर्वक आपला विश्वास ठेविला पाहीजे.

चंदनाचे हात पायही चंदन ॥ परिसा नाहीं हीन कोण अंग ॥
दीपा नाहीं पाठीं पोटीं अंधःकार ॥ सर्वांगे साखर अवघी गोड ॥
तुका म्हणे तैसा सज्जनापासून ॥ पहातां अवगुण मिळेचिना ॥

असो पत्र विस्तारास्तव माफी असावी, वेडें वाकडें लिहून पाठवीत आहें त्यास आपल्या मासिकांत स्थळ मिळावे. कृपालोभ असावा हें विज्ञापना.

आपला.

विनायक सिताराम मुल्हेरकर.

दिले. शिर्डीस दुसरे दिवशीं श्री बाबांचे दर्शनास गेलों तेंव्हां पेढयाचा पुडा पुढें ठेवतांच बाबांनीं विचारलें. "हे पंढरपुरचे पेढे आहेतना? माझे करितां आणिलें आहेस नां?" मी प्रत्युत्तर केलें "होय आपले करतांच आणिले आहेत त्याचा आपण स्वीकार केलात तर उपयोग. 'होय माझे करतांच आणिलेस' असें म्हणून लागलीच एकदोन पेढे स्वीकारून बाकीचे पेढे "श्रीपांडुरंगाचा प्रसाद" म्हणून मला दिले तेंव्हां पंढरपुरचेच पेढे कशावरून म्हटले ह्या वरून ते पूर्ण अंतर्ज्ञानी होते व भक्तांची इच्छा पूर्ण करीत असत यांत कोणत्याही प्रकारचा संशय नाहीं. व ही दयाघन मूर्ति मनांत येऊन तिज बद्दल दिवसें दिवस प्रेम वृद्धिंगत होत गेले.

ज्या ज्या वेळीं शिर्डीस श्री बाबांचे दर्शनास यावें त्या त्या वेळीं नवाच चमत्कार व्हावा. दोन महिन्यानीं चार महिन्यानीं मी शिर्डीस जाण्याचा क्रम ठेविला होता, परंतु कधींही मला एक दिवस जाण्यास हरकत आली नाहीं.

चवथा अनुभव:—एकदां मी व श्रीमंत कै. वा. नानासाहेब चांदोरकर असे शिर्डीस जाण्याकरितां निघालों. कोपरगांवांस उतरून श्री गोदावरीचे तीरीं स्नान करून, गोदावरीचे पात्रांत त्यांचे ब्राह्मणानें चहा केला होता तो, आम्ही दोघांनीं घेतला. त्या वेळीं नानासाहेबांनीं ५ शेर दूध घेतलें होतें व तिथें आमचे बरोबर बरीच ब्राह्मण व इतर मंडळी मुंबई हून आलेली होती ती पण आमचे बरोबरच गोदावरीचीं स्नानें करून आपल्या बायका मुलांस चहा व दूध पाण्याची व्यवस्था करीत होती. नानासाहेबांनीं जें दूध घेतलें होतें तें त्या मुलांकरितां वाटण्याची सुरुवात केली तेंव्हां स्त्रिया व मुलें ह्यांनी "आम्हाला दूध आम्हाला दूध" असें गडबड करून त्यांनीं त्यांही मांडून एकच गडबड केली. श्री नाना साहेबांच्या मेव्हणींचे त्यांची तयार असलेल्या [illegible] करितां [illegible] दोघे [illegible] आम्हां दोघांना एक [illegible] [illegible] दोघां [illegible] [illegible] शिर्डीस [illegible]

Extract from letter dated 27th June 1921 from Profesor G. G. Narke M. A. to Mr. Kaka Sahib (H. S. Dikshit B. A. LL. B.)

"Yesterday in the evening I had been to the Mali Maharaj as suggested in Mr. Khaparde's letter. I am very glad went there. We had a talk about Shree also.—

श्री साईमहाराज फार मोठे साधू होते असे ते म्हणाले. ते आणखी म्हणाले 'माझ्याकडे एक बामण आला होता तो महाराजांची निंदा करीत होता' मी विचारले 'अरे झाले तरी काय?' तो म्हणाला "साधु काय कोठें वाईट साईट शिव्या देत असतात? शिरडींत मी मशिदीचे पायरीवर बसलो होतो तेव्हा महाराजांनी फाटकाजवळ त्यांचेकडे दर्शनास दुरून आलेल्या एका महाराच्या बाईस आचकट विचकट शिव्या दिल्या.' माळी महाराज म्हणाले 'अरे बाबा तुला साधूच्या क्रिया समजत नाहीत तुला चमत्कार पहावयाचा आहे काय? त्या शिवीत तर महाराजांनी त्या बाईला पाहिजे होती ती देणगी दिली. जा ती बाई * * * * * * गांवी आहे. ती मूल व्हावयाकरितां बाबांकडे गेली होती व तिला महाराजांचे कृपेने मूल झाले आहे जा पाहून ये.'"

श्री शिर्डी संस्थानचा

जमा	रुपये	आणे	पै
गेल्या वर्षाची शिल्लक	[illegible]	[illegible]	[illegible]
कोठी खाते जमा	१२८[illegible]	[illegible]	[illegible]
मासिक वर्गणी खाते जमा	१९८२	[illegible]	[illegible]
वार्षिक वर्गणी खाते जमा	६११	[illegible]	[illegible]
पेटी खाते जमा	३७०[illegible]	[illegible]	[illegible]
कायम फंड खाते जमा	१७०[illegible]	[illegible]	[illegible]
एकंदर रुपये	८९५३	१०	०

मी वरील जमाखर्चाचा आढावा तपासला आहे. तो बरोबर आहे.

J. K. Parulkar

सर्टिफाइड ऑडिटर

मुंबई ता. २६ ऑगस्ट १[illegible]२३

१८४४ चा जमाखर्चाचा आढावा.

नावें	रुपये	आणे	पै
दक्षिणा खातें नावें	३१३	०	८
कोठी खातें नावें	१२२८	०	६
पूजा खर्च खातें नावें	११३	१५	३
भोजन खर्च खातें नावें	३३३	६	९
तसलमात खातें नावें	५२	३	९
घोडा खातें नावें	१६७	९	०
धुणी सर्पण खातें नावें	६६	१४	३
नंदादीप खातें नावें	१९१	०	०
मशीद रखवालदार खातें नावें	११२	८	६
रोषनाई खर्च खातें नावें	२८३	४	९
वाजंत्री खातें नावें	२४०	०	०
मशीद देव्हारा खातें नावें	५०	४	६
शिर्डी किरकोळ खातें नावें	१४६	२	६
पगार खातें नावें	१२९	१२	०
स्कीमसंबंधीं खातें नावें	१६४	२	६
मुंबई ऑफिस खातें नावें	७१	३	०
अमानत खातें नावें	१२६	०	०
इंपीरीयल बँक खातें नावें	३७२	१५	०
स्थावर दुरुस्ती खातें नावें	२६	०	०
स्थावर मिळकत खातें नावें	५	०	०
संस्थान भांडीं खातें नावें	१५०	६	६
दामोदर घन:शाम बाबरे इस्टेट खातें नावें	३०७	०	०
शामराव रामचंद्रराव जयकर खातें नावें	२०	०	०
कायम फंडासाठीं रु. २५०० व रु. १००० चे बाँड घेतले त्याचे दिले त्या नावें	३५५४	१	०
शिल्लक वर्ष अखेर	७२८	१२	३
एकंदर रुपये	८९५३	१०	०

हरि सीताराम दीक्षित, चिटणीस

G. R. Dabholker खजिनदार

श्रीसद्गुरू साईनाथ प्रसन्न.

श्री शिर्डीसंस्थानचा पहिला वार्षिक रिपोर्ट.

श्री शिर्डीसंस्थानाच्या व्यवस्थे संबंधीं योजना अहमदनगर डिस्ट्रिक्ट कोर्टाकडून ता. १३।२।२२ रोजीं मंजूर झाली. त्यानंतर लवकरच डिस्ट्रिक्ट कोर्टाचे नाझर रा. रा. पारखे यांनीं शिर्डीस येऊन सर्व सामानासह इस्टेटीचा कबजा रा. रा. तात्या गणपतराव पाटील कोते यांस त्यांच्या व इतर ट्रस्टींच्या तर्फे दिला. श्री शिर्डी संस्थान कमिटीची व ट्रस्टींची नेमणूक वरील योजनेमध्येंच झाली होती. संस्थान कमिटीची पहिली सभा रामनवमीचे दिवशीं म्हणजे तारीख ६-४-२२ रोजीं झाली. त्यावेळीं श्री समर्थांच्या भक्तांना भक्त मंडळाचे सभासद होण्यासाठीं विनंतिपत्रें छापून पाठवावीं असें ठरलें, व त्या पत्राचे मसूदे कमिटीनें त्या सभेंत मंजूर केले. तसेंच कायम फंड व मासिक वर्गणी गोळा होण्यासाठीं भक्तांना छापील पत्रें पाठवावीं असेंही ठरून त्या पत्राचाही मसूदा मंजूर करण्यांत आला. त्या ठरावाप्रमाणें कमिटीला माहित असलेल्या महाराजांचे भक्तांना छापील पत्रें पाठविण्यांत आलीं. त्याचा परिणाम आजपर्यंत झाला आहे, तो खालीं लिहिलेल्या आंकड्यावरून व्यक्त होईल.

भक्त मंडळाच्या सभासदांची संख्या २२२. त्यांनीं कबूल केलेल्या वर्गणीची वार्षिक रक्कम रु.४०२० [त्यापैकीं आतांपर्यंत वसूल झालेली रक्कम रु. २२३८॥=॥].कायम फंडांत देऊं केलेली रक्कम रु. २१९,७९ (त्यापैकीं आतांपर्यंत वसूल झालेली रक्कम ३७०९।-॥।-)

वरील योजना जरी सन १९२२ मध्यें झाली, तरी संस्थानच्या कमिटीची स्थापना कांहीं वर्षें अगोदर, म्हणजे सन १९१८ मध्यें झाली होती. आणि वेळोवेळीं मंडळींकडून वर्गणी येत असे आणि ती संस्थानच्या कामांकडे उपयोगांत आणली जात असे. त्यावेळच्या हिशोबाच्या वह्या आहेत. पण खर्चाच्या पूर्णपणें न झाल्यामुळें आढावा काढला

गेला नाहीं. त्या खतावण्या तयार करण्यासाठीं व आढावा काढण्यासाठीं एक सबकमिटी नेमण्यांत आली होती. व या कामासाठीं ७५ रुपये पर्यंत खर्चण्याची त्यांना मंजुरी देण्यांत आली होती. त्याप्रमाणें त्या सब कमिटीनें तें काम रा. रा. बापाजी बळवंत देशपांडे यांजकडे सोंपवलें आहे आणि तें लवकरच पुरें होईल असें वाटतें.

२. रामनवमीचे दिवशीं महाराजांची मोठी तसबीर मशिदींत ठेवण्यांत आली. आणि ती नीट सुरक्षित रहावी अशा हेतूनें योग्य ती व्यवस्था करण्याचा अधिकार कमिटीनें चिटणीसांस दिला. व खर्चासाठीं १०० रुपयांची मंजूरी दिली. विचारांतीं असें ठरलें कीं, एक लाकडी देव्हारा करवून त्यांत ती तसबीर बसवावी. त्याप्रमाणें देव्हारा करविला, आणि तसबीर त्यांत बसविली आहे. या कामीं खर्च रुपये झाला तो रु. ९३-१४-६.

३. त्याचप्रमाणें श्रीसमर्थांच्या जिनसांची योग्य व्यवस्था व विल्हेवाट करण्यासाठीं एक सब कमिटी नेमण्यांत आली होती, त्या सब कमिटीनें सर्वानुमतें असें ठरविलें कीं, श्रीसमर्थांची पायघड्यांची बनात आणि दुसऱ्या कांहीं जिनसा ज्यांना कसर लागत चालली होती, त्या विकून टाकाव्या. त्याप्रमाणें त्या विकल्या गेल्या, आणि त्या विक्रीपासून रुपये ५९-०४= उत्पन्न झालें, ती रक्कम कायम फंडांत जमा केली. या वस्तु विकण्याचें मुख्य कारण असें कीं, त्या विकल्या नसत्या तर कसर लागून लवकरच त्या नामशेष झाल्या असत्या. त्यांत विशेष महत्त्वाची वस्तु म्हणजे महाराजांच्या पायघड्यांची बनात. तिच्यासंबंधानें असें ठरवलें होतें कीं, महाराजांच्या भक्तांकडून जितक्या मागण्या येतील (प्रत्येक मागणीबरोबर दोन रुपये दिले पाहिजेत अशी अट घातली होती) तितके तिचे भाग करून प्रत्येक मागणीदाराला त्यानें केलेल्या मागणीप्रमाणें भाग मिळावा. असें केल्यानें प्रत्येकानें आपआपला भाग, महाराजांचे पवित्र चरण लागल्यामुळें फार सांभाळून ठेवला आहे.

४ महाराजांच्या इतर वस्तू म्हणजे कपडयाच्या घडया, चिलिमी, जोडा या मशिदीतच ठेविल्या आहेत. गाद्या, तांब्या, पितळेचीं भांडी, चांदीचीं भांडी उंची कपडे हें सर्व सामान मंदिरांत म्हणजे जेथें महाराजांची समाधि आहे त्या इमारतींत ठेविलें आहे. किरकोळ सामान चावडीत ठेविलें आहे.

५. महाराज लेंडीवर जात असत ती लेंडीची जागा रा. रा. मोरेश्वरराव प्रधान यांनीं रा. रा. तात्या गणपती पाटील यांच्या नांवानें घेऊन संस्थानाला बक्षिस दिली आहे, व त्या संबंधीं बक्षिसपत्र लवकरच होईल. तसेंच गांवठाणाचे हद्दींत असलेली जागा रा. रा. हरि सिताराम दीक्षित यांची व त्यावर श्री. गोपाळ मुकुंद बुटी यांनीं बांधलेले इमले सदर दीक्षित आणि सदर श्री. बापूसाहेब बुटी यांचे चिरंजीवांनीं संस्थानाला बक्षीस दिले आहेत. तें बक्षिसपत्रही लवकरच होईल.

६ श्री समर्थांच्या समाधीचें काम संगमरवरी दगडाचें करण्याचें व सभामंडपांत फरशी करण्याचें श्री. बापूसाहेब बुटी यांच्या चिरंजीवांनीं ठरविलें आहे, व त्याप्रमाणें काम लवकरच सुरू करण्यांत येईल.

७ श्री साईनाथ सगुणोपासनेचीं पुस्तकें आजपर्यंत नामदार गणेश श्रीकृष्ण उर्फ दादासाहेब खापर्डे छापवीत असत. त्या पुस्तकांच्या प्रती संपल्यामुळें त्यांची व मुळ प्रसिद्धकर्ते कृष्णशास्त्री भीष्म यांची संमती घेउन त्या पुस्तकाची नवी आवृत्ती काढावयाची कमिटीनें ठरविलें व त्याप्रमाणें तीं पुस्तकें छापवून तयार आहेत. पहिल्या आवृत्तीपेक्षा दुसऱ्या आवृत्तींत कांहीं पद्यें जास्त घातलीं आहेत.

८ कमिटीनें चावडीची जागा आणि राधाकृष्णा आई राहत होत्या तें घर आणि महाराजांचा घोडा बांधला जातो तें घर, दुरुस्त करण्याला मंजुरी दिली होती. पैकीं राधाकृष्णा आईचें घर दुरुस्त झालें व दुसऱ्या घरांची दुरुस्ती लवकरच हातीं घरण्यांत येईल.

कमिटीनें खर्चाचें बजेट मंजूर केलेलें होतें तें खालीं लिहिल्या प्रमाणें

	रुपये.		रुपये.
पूजाखर्च	१५०	मशीद रखवालदार	१५०
भोजनखर्च	३६०	श्रीची दक्षिणा	३६५
घोडाखर्च	२००	दुरुस्ती खर्च	६४०
नंदादीप	२५०	किरकोळ	१५०
रोषणाई	२२५	तसलमात	१८०
धुणीसर्पण	१००	मुंबई ऑफिसखर्च	४०
पगारखर्च	१५०		
वाजंत्री	२४०	एकूण रुपये.	३२००

तीन हजार दोनशें

संस्थानचा जमाखर्चाचा आढावा जो रा. रा. जिवाजी कृष्ण परुळकर सर्टीफाईड ऑडिटर यांनीं तपासून पास केला आहे, तो या सोबत जोडला आहे. त्यावरून असें दिसून येईल कीं, फक्त २ बाबीमध्यें बजेटापेक्षां झालेला खर्च ज्यास्ती आहे. त्या दोन बाबी येणें प्रमाणें:

रोषणाई खर्च बजेट रु. २२५-झालेला खर्च रु. २८३।-॥-

मुंबई ऑफिसखर्च बजेट रु. ४०-झालेला खर्च रु. ७१८≡.

कांहीं इतर खर्चांत बजेटपेक्षां खर्च कमी झाल्यामुळें शिल्लक राहिली, त्यांतून वर लिहिलेला ज्यास्त झालेला खर्च भागवावा म्हणजे रीअप्रोप्रियेशन करावें असें कमिटीनें तारिख २८-३-२३ च्या सभेमध्यें ठरवलें आहे. तसेंच त्या सभेंत शके १८४५ चें बजेट पास करतांना रोषनाई खर्चाची रक्कम रु. ३०० आणि मुंबई ऑफिसच्या खर्चाची रक्कम

२०० ठरवली आहे. शके १८४४ च्या बजेटमध्यें महाराजांच्या भक्तांना वर कलम १ मध्यें लिहिलेलीं छापिल पत्रें पाठवण्यासंबंधाच्या खर्चाची बेगमी केली नव्हती. पण या कामाला कमिटीची मंजूरी असल्यामुळें योग्य तो खर्च करण्यांत आला आणि त्या खर्चाचा आंकडा रुपये १६४८=॥ आहे. आढाव्यामध्यें कोठी खात्यांत नावेच्या बाजूला रुपये १२२८००॥ खर्च दाखविला आहे. वास्तवीक इतका खर्च झालेला नाहीं. कोठी खात्यांतल्या खर्चाच्या रकमांचा तपशील पाहिला तर असें आढळून येईल कीं फक्त १९२।=॥ रुपये कोठी खात्यांतून खर्च झाले. ती रकम कायम फंडांत भरण्यासाठीं संस्थान कमिटीनें ता. ८-७-२२ रोजीं मंजुरी दिल्याचें वर नमूद झालेंच आहे. याशिवाय बाकीच्या खर्चाच्या रकमा म्हणजे कायम फंड थोड्या दिवसा साठीं उसने दिलेले रुपये ५८४८- आणि इतर कांहीं खात्यांत खर्ची पडावयाच्या रकमा कोठीखात्यांत खर्ची पडल्या होत्या त्या कोठीखात्यांत जमा करून निरनिराळ्या खात्यांत खर्ची घातल्या आहेत. तसेंच संस्थानासाठीं ३ कढया घेण्याची व त्यासाठीं १५० रुपये खर्चण्याची कमिटीनें ता॥ १-१०-२२ रोजीं मंजूरी दिली. त्याप्रमाणें ती रक्कम खर्ची पडली आहे, पण वास्तवीक शके १८४४ मध्यें एकच कढई तयार होऊन हातीं आली आहे आणि बाकीच्या दोन कढया तयार होऊन शके १८४५ मध्यें आल्या आहेत. एकंदर तीन कढयांची किंमत रेल्वे व इतर खर्चासह रुपये १८७।-॥ झाली. अर्थात मंजूर झालेल्या रकमेपेक्षां जो ज्यास्त खर्च झाला आहे त्याबद्दल कमिटीची मंजूरी घेण्यांत आली.

१० महाराजांचे एक भक्त दामो~~दर घनश्याम बाबरे यांनी~~ मृत्यूपत्र करून आपले इस्टेटीचा कांहीं भाग शिर्डी संस्थानला दिला आहे. त्या मृत्यूपत्राचे एक्झीक्युटर रा. रा. मोरेश्वर विश्वनाथ प्रधान, गोविंद रघुनाथ दाभोळकर, लक्ष्मण गणेश महाजनी, हरी सिताराम दीक्षित आणि डहाणूचे वकील रा.रा. अच्युत नारायण खरे हे आहेत त्या मृत्यूपत्रासंबंधानें प्रोबेट ड्यूटी भरण्यासाठीं संस्थानाच्या शिलकेंतून रुपये २०७ दिले आहेत. अर्थात ईस्टेट एक्झीक्यूटरांच्या हातांत आली म्हणजे त्या इस्टेटीतून ही रक्कम वसूल होईल. ही रक्कम आढाव्यामध्यें नमूद केली आहे.

११ वरील आढाव्यामध्यें संस्थानच्या मुख्य चार उत्सवांचा जमाखर्च आलेला नाहीं. या उत्सवांची व्यवस्था खाली लिहिलेल्या मंडळीकडे असते, आणि तूट आल्यास तेच भरून काढतात. खर्च जाऊन शिल्लक राहिल्यास त्या त्या उत्सवाचे खातीं जमा होते.

१ रामनवमी:—ह. भ. प. दासगणू महाराज व तात्या पाटील.
२ गुरुपौर्णिमा:—श्री. बुटी.
३ गोकुळ अष्टमी:—रा. रा. तात्या पाटील.
४ पुण्यतीथि:—मुंबईकर मंडळी.

आजपर्यंत पुण्यतिथी शिवाय करून बाकीचे उत्सवांत तूटच पडत गेली. पुण्यतिथी उत्सवासंबंधानें मात्र दरवर्षी खर्चापेक्षां वर्गणी जास्त येत गेली. शके १८४४ च्या आरंभीं पुण्यतिथी फंडाची शिल्लक रुपये ९२८।=॥। होती व त्यांतून रुपये ५०० कायम फंडांत भरावें असें ठरल्यावरून ती रक्कम कायम फंडांत भरली गेली. शिवाय कायम फंडातून २५०० रुपयांचा सरकारी नोटा घेण्यासाठीं कोठी फंडातून कायम फंडांत १९२।=॥ घालवें असें कमिटीनें ठरविल्यावरून ती रक्कमही कायम फंडांत भरली गेली. त्यानंतर अमळनेरचे श्री. प्रतापशेट यांजकडून रुपये १००० ची देणगी आल्यामुळें आणखी रुपये १०००ची सरकारी नोट घेण्यात आली. एकूण कायम फंडाच्या रुपये ३५०० च्या नोटा आहेत. आतां कायम फंड यापेक्षां पुष्कळच जास्ती म्हणजे सुमारें एक लक्ष रुपये झाला पाहिजे त्यासाठीं महाराजांच्या भक्तांनी मनोभावानें प्रयत्न केल्यास तें काम सहज होईल आणि असें ते करतील अशी दृढ आशा प्रदर्शित करून हा पहिल्या वर्षीचा म्हणजे शके १८४४ चा रिपोर्ट पुरा करतों.

दासगणू अध्यक्ष.

हरि सताराम दीक्षित, चिटणीस

शिर्डी येथील श्री गोकुळअष्टमीचा उत्सव.

महाराज समाधिस्थ झाल्यावर शिर्डी येथील वार्षिक उत्सवाची जी व्यवस्था करण्यांत आली, त्यांत गोकुळअष्टमीचा उत्सव रा. तात्या गणपतराव पाटील कोते यांचेकडे सोंपविण्यांत आला. त्याप्रमाणें प्रतिवर्षी रा. तात्या व त्यांची शिर्डीकर मंडळी तो उत्सव थाटानें करीत आली व यंदाचा उत्सव तर त्यांनीं फारच थाटानें साजरा केला. महाराज समाधिस्थ होण्यापूर्वी थोडीं वर्षेंच या उत्सवास सुरवात झाली होती. जन्मकाल रात्रीं असल्यामुळें, गोकुळ अष्टमीची रात्र जर महाराजांच्या चावडीच्या दिवशीं आली तरच कृष्णजन्म त्यांचे समोर चावडींत केला जात असे. महाराजज्या रात्रीं मशिदींत असत त्या रात्रीं कांहीं ठराविक मंडळीशिवाय इतरांचा जाण्याचा परिपाठ नसल्यामुळें व त्यारात्रीं मशिदींत वाद्यें वगैरे वाजविण्याचा रिवाज नसल्यामुळें, तेथें कृष्ण जन्मोत्सव साजरा करणें शक्य नव्हतें.

विशेषें करून या उत्सवात, पूर्वीपासूनच सप्ताह, भजनी दिंड्या व मोठा भंडारा इकडेंच ज्यास्ती लक्ष दिलें जात असे. त्या प्रमाणें यंदाचें सालींही ठिकठिकाणच्या भजनी दिंड्यांना निमंत्रणें पाठवून दिंड्या बोलावल्या होत्या. व खालीलप्रमाणें निरनिराळ्या गांवच्या दिंड्या समारंभास आल्या होत्या. नाऊर, नांदुर, सावखेडें, गोंडगांव, वीरगांव, पढेगांव, लाडगांव, पुरणगाव, अंदरसोल, कोकमठाण, धोतरें, लाख, मातुळठाण, पुणतांबे, नारायणपुर, पिंपळवाडी, शिंगवें, भेरडापुर, खुरसानगांव, पाथरें, मांजरी, राहातें, व चिंचपुरी ही सर्व गांवे शिर्डीच्या आसपासचीं आहेत. या लहानशा गांवातून गांवकरी लोकांची भजनी मंडळीची दिंडी असून उत्सवाचे प्रसंगीं आजूबाजूचें गावांतून निमंत्रण आल्यास तेथें जाऊन उल्हासानें उत्सवांत भाग घेऊन तो ते साजरा करितात. याची शहरवासी लोकांना फारच थोडी कल्पना असेल. बहुतेक ठिकाणीं दिंडी बरोबर वारकरी संप्रदायाचें कीर्तन करणारे हरिदास असतात व त्यांची कीर्तनेंही फार चांगलीं होतात. या कीर्तनकारांचें तुकाराम महाराजांचे अभंग, ज्ञानेश्वरी एकनाथी भागवत या ग्रंथांचें पाठांतर वाखाणण्यासारखें असतें, व अभंगाच्या अनुरोधानें भक्ति

मार्गाचा प्रसार करण्याकडे यांचा सर्व भर असतो. यंदाचे उत्सवास ह. भ.प. मारुतिबुवा राहतेकर, बाबुराव बुवा औरंगाबादकर, व्यंकट स्वामी पुणेकर, आप्पाजी बुवा मातुळठाणकर, गंगाराम बुवा, नानासाहेब कोकमठाणचे महाजन बुवा, पिंपळवाडीचे भिमाजी बुवा सुतार व भिकचंद बुवा यानीं हजर राहून आठही दिवस सकाळ संध्याकाळ कीर्तनें करून उत्सवाला फार शोभा आणली होती. उत्सवास खालील प्रमाणें प्रमुख मंडळी मुद्दाम आली होती. आण्णाजी पाटील, नारायण पुरकर, नारायण पाटील मातुळठाणकर, बाळाजी पाटील, गोंडेगावकर, त्रिंबक पाटील लोणींकर, रावसाहेब कृष्णराव शिंदे वारीकर, गंगागीर महाराजांचे शिष्य एकनाथबुवा वांजरगांवकर, चांगदेव महाराजांचे वंशज यमाजी पाटील शिंगवेकर.

सप्त्याची सुरुवात मंगळवार श्रावण वद्य द्वितीयेपासून करण्याचें ठरलें होतें. सोमवार रात्रींपर्यंत ज्या दिंडया येऊन पोंहोंचल्या होत्या त्यांचा अदमास पाहून सप्त्याची वाटणी खालील प्रमाणें केली होती:—

दिवसाचा व रात्रीचा प्रहर	दिंडया.
१ ला प्रहर	नाऊर, नांदुर, सावखेडें
२ रा प्रहर	गोंडेगांव, वीरगांव, पढेगांव, लाडगांव.
३ रा प्रहर	धोतरे, लाख.
४ था प्रहर	मातुळठाण, पुणतांबे, नारायणपुर, पुरणगांव, अंदरसोल, कोकमठाण.

ज्या मंडळींकडे दिवसाचा जो प्रहर होता त्यांचेकडे रात्रीचा तोच प्रहर दिला होता. मंडळीचा जमाव बराच मोठा असल्यामुळें समाधी पुढील सभामंडप अपुरा होता म्हणून सप्ताह मशिदीपुढील सभामंडपांत उभा केला होता. सप्त्याची सुरुवात मंगळवारीं सकाळीं सूर्योदयाबरोबर झाली. व तेव्हांपासून समाप्तीपर्यंत आठीं प्रहर सारखा निदान २५ तरी टाळ पडत असे. या प्रमाणें सारखा नामाचा व भजनाचा गजर ७ दिवस

अखंड चालू होता. कित्येक वेळां तर येवढा मोठा जमाव जमत असें कीं भजनाचा गजर रात्रीचें शांत वेळीं अर्ध्या मैलावर ऐकूं येत असे. वरील सात दिवसांत शिर्डी माझें पंढरपूर । साई बाबा रमावर ॥ या दासगणु महाराजकृत अभंगाची साक्ष सर्वास तंतोतंत पटली. आषाढी कार्तिकीला पंढरपूर जसें गर्जत असतें त्याच प्रमाणें भजनाचा गजर शिरडीस चालू होता. पंढरपुरास चंद्रभागेचें वाळवंटांत जशी वारकरी संप्रदायी लोकांची कीर्तनें होतात तशींच शिरडीस समाधिगृहा पुढील पटांगणांत सकाळ संध्याकाळ कीर्तनें चालूं होतीं व श्रोतृवृंदांचीं अंतःकरणें भक्तिरसानें उचंबळत होतीं.

सोमवारीं अष्टमीचें रात्रीं जन्माचें कीर्तन समाधी पुढें करणें अवश्य असल्यामुळें त्याप्रमाणें तें समाधी पुढील सभामंडपांत ह. भ. प. आप्पाजी बुवा मातुळठणकर यांनीं केलें व कृष्णनामाचे घोषांत कृष्णजन्म केला. अर्थात् सभामंडपांत फारच थोडया मंडळीचा समावेश होणें शक्य होतें म्हणून समाधिमंदिरा पुढील पटांगणांत दुसरें कीर्तन उभें करण्याचें ठरलें व तेथें ह. भ. प. मारुतीबुवा यांचें तीन तास सुश्राव्य कीर्तन झालें.

दुसरें दिवशीं म्हणजे मंगळवारीं नवमीचे सकाळीं सूर्योदयाला सप्ताची समाप्ती झाली व त्याच संध्याकाळीं गोपाळकाला झाला. रात्रीं रथाची मिरवणूक निघाली ती सावकाश मिरवित मिरवित पहाटे चार वाजतां परत आली.

उत्सवा प्रीत्यर्थ आलेल्या सर्व मंडळींचा रोजचा भोजन खर्च गांवकरी मंडळींनीं आपआपसांत वांटून घेतला होता. सोमवार श्रावण वद्य १ च्या संध्याकाळ पासून निमंत्रित मंडळी येऊं लागलीं. सोमवार रात्रीचा खर्च तात्या पाटलांनीं संभाळला. मंगळवारचा सर्व खर्च बाळा बापु जगताप यांनीं संभाळला. बुधवारचा खर्च रा. बळवंतराव पुणेकर यांनीं घेतला होता. गुरुवारचा सर्व खर्च सखाराम महादु कोते यांनीं संभाळला. शुक्रवारचा मगनीराम नंदराम मारवाडी यांनीं संभाळला. शनिवारचा नारायण गणपत शेळके यांनीं संभाळला. रविवारचा राहत्याचे धनराज व

दीपचंद मारवाडी यांनी सांभाळला. सोमवारच्या खर्चासाठीं रा. बापुराव पुणेकर यांनीं एक उक्ती रकम दिली आणि त्याशिवाय लागणारा खर्च तात्या पाटलांनीं केला.

मंगळवारीं सार्वजनिक भंडारा झाला. उत्सवाचे सुरुवातीपासून प्रति दिवशीं मंडळींचा जमाव वाढतच गेला. पहिल्या दिवशीं सुमारें २५० पान जेवून उठलें. दुसरे दिवशीं ३५०, तिसरे दिवशी ६००, चौथे दिवशीं ९००, पांचवे दिवशीं १२००, सहावे व सातवे दिवशीं २००० या प्रमाणें रोज पानें वाढत जाऊन अन्न संतर्पण चालू होतें. शेवटच्या दिवशीं भंडाऱ्याला तर सुमारें १२००० पान जेवून उठलें. भंडाऱ्याचा प्रसाद घेण्याचें मुक्तद्वार ठेवलें होतें व जात गोताचा कांहीं विचार न ठेवतां जो येईल त्याला जेवण घालण्यांत आलें. भंडाऱ्याकरितां निरनिराळ्या भक्तांकडून द्रव्याच्या किंवा धान्याच्या रूपानें मदत आली त्याचा सविस्तर उल्लेख हिशोबांत येईल व तो योग्य वेळीं छापला जाईल. सारांश महाराजांचे कृपेनें उत्सव करणाऱ्या मंडळीनें स्वत: पुष्कळ झीज सोसून व अंगमेहनत करून हा उत्सव मोठ्या थाटानें साजरा केला हें लिहिण्यास आम्हांस फार आनंद होतो.